

måga att förklara, till exempel varför sociala rörelser tenderar att uppkomma under vissa politiska eller sociala omständigheter och inte i andra, varför vissa blir framgångsrika men inte andra, och så vidare.¹ Kritiken har varit så pass träffande att en av Tillys medförfattare till den stora programskriften *Dynamics of Contention* – som har en central plats i redaktörernas teoretiska utläggning – tvingats erkänna att boken har påtagliga brister.² Kort sagt: den tillyska modellen räcker bara så långt om den inte kombineras med ett mer analytiskt förhållningssätt.

I några av bidragen finns trots allt ett intresse för kausala processer. Karin Jonsson skriver om kravallerna i Stockholm 1917. De är naturligtvis inte okända, men Jonsson för en informativ dialog med den tidigare forskningens försök att förklara vad som utlöste oroligheterna detta år. Jenny Jansson och Katrin Uba återger den folkliga kampen mot ett kraftverk i Sölvsbacka strömmar. De visar att olika "möjlighetsstrukturer" – till exempel politiska förändringar på nationell och lokal nivå – gjorde att älvräddarna förändrade sina kampmetoder. Här finns en vakenhet för att se även sådant som inte ligger uppenbart på ytan.

Avslutningsvis håller jag ändå med författarna om att mer forskning om "Konfliktsverige" vore välkommen. Den här volymen är ett gott initiativ, och vi får hoppas att fler kommer efter.

Mittuniversitetet, Sundsvall

BÖRJE HARNESK

Marika Hedin, Håkan Holmberg, Anders Johnson & Svante Nycander, *Karl Staaff: Arbetarvän, rösträttskämpe och socialreformator* (Stockholm: Ekerlids förlag). 150 s.

Hans Lindblad, *Karl Staaff: Försvaret och demokratin* (Stockholm: Ekerlids förlag). 160 s.

Karl Staaff var en av det tidiga 1900-talets dominerande svenska politiker. Som liberal ledare blev han statsminister två gånger, 1905 och 1911, även om båda hans regeringar blev kortvariga. Han var en förgrundsfigur för rösträttsreform och för parlamentarism, den förste statsminister som var allierad med rörelsen för kvinnlig rösträtt, spelade en viktig roll i förhandlingarna

1. Se till exempel James B. Rule, McTheory, i *Sociological Forum*, 19:1 (2004). Även kapitel 10 i Karl-Dieter Opp, *Theories of Political Protest and Social Movements: A Multidisciplinary introduction, critique, and synthesis* (London 2009).

2. Sidney Tarrow, *Strangers at the Gates: Movements and States in Contentious Politics* (Cambridge 2012) s. 24.

kring unionsupplösningen med Norge 1905, och hans regering införde med den allmänna pensionen 1913 det första socialförsäkringssystemet i Sverige. När hans första regering tillträdde var rösträttsfrågan dess första prioritet och Staaff ställde inför omröstning i riksdagen frågan: "Skall konungamakt med folkmakt eller konungamakt med herremakt råda i Sveriges rike?" Inte desto mindre är han idag nog för många en något vag figur ur det politiska förflutna. Statsvetaren Peter Esaiasson skriver i sin Staaffbiografi från 2010 i serien *Sveriges statsministrar under hundra* år att "mytbildningen kring gårdagens politiker är så dominerad av socialdemokratiska ledare, att det förmodligen [idag] är ganska få som har en närmare uppfattning om honom" (*Karl Staaff*, s. 117).

År 2015 var det 100 år sedan Staaff dog. Till jubiléet publicerade Ekerlids förlag två korta böcker till hans minne, paketerade tillsammans i vad som kallas en "minnesbox". Böckerna är utgivna med stöd från Karl Staaffs fond för frisinna ändamål och med författare hämtade ur den liberala rörelsens fatatur av tidningsmakare, författare och politiker. Vad är det då för bild av Staaff som ges? I samlingsvolymen *Karl Staaff: Arbetarvän, rösträttskämpe och socialreformator* skriver Håkan Holmberg om Staaffs studietid i Uppsala (som stockholmarens Staaff tyckte var en trist småstad); Svante Nycander om Staaff som arbetaradvokat; Anders Johnson om Staaff som reformpolitiker, och Marika Hedin om socialpolitikern Staaff. Boken avslutas med två kapitel av Johnson och Holmberg om Staaffs eftermäle och relevans idag. Det rör sig om en minnesbok med reflektioner över Staaff och hans gärning i ett liberalt perspektiv, inte (med Nycanders kapitel som något undantag) om empirisk forskning (för fakta ur huvudpersonens liv refereras mången gång till Leif Kihlbergs stora biografi, *Karl Staaff*, i två band från 1962–1963). Ett genomgående tema är författarnas missnöje över historieskrivningen om det moderna Sveriges framväxt, som de menar domineras av socialdemokrater på ena sidan och högern på den andra. På detta sätt har inte Staaff fått det erkännande han förtjänar, menar författarna: Hedin vill uppvärdera Staaffs betydelse för den moderna socialpolitikens framväxt, relativt Socialdemokraterna, och Nycander pekar i sitt kapitel, det bästa i boken, på advokaten Staaffs verksamhet för den fackliga föreningsrätten, som en länk mellan socialliberalismen och den framväxande arbetarrörelsen. Författarna kritiserar även viss höger-orienterad historieskrivning, inte minst om bondetåget 1914 och omständigheterna som tvingade Staaff till att avgå som statsminister för andra gången. Men det är ingen vidare bok. Kapitlen är korta och intrycket blir repetitivt, när ungefär samma utveckling skildras flera gånger ur något skiftande infallsvinklar.

Den andra boken i boxen, Hans Lindblads *Karl Staaff: Försvaret och demokratin*, är bättre. Lindblad, tidigare ledarskribent i *Gefle Dagblad* och

under 16 år riksdagsledamot för Folkpartiet, får som ensam författare större utrymme att utveckla sin skildring. Han har dessutom valt att fokusera på Staaffs gärning på två områden: försvarspolitiken, och frågorna om politisk representation och demokrati. Detta kan tyckas vara en apart kombination, men just i Staaffs gärning sammanfaller de. Rättare än att det är en bok om Staaff som försvarspolitiker och demokrat vore kanske att säga att det är en bok om Staaffs kamp med *l'ancien regime*. Arno Mayer reviderade 1981 historikers perspektiv på 1800-talets politik när han tvärtemot gamla liberala eller marxistiska klichéer om borgerlighetens maktövertagande, i sin *The Persistence of the Old Regime* visade adelns, kungahusens och över huvud taget den gamla regimens varaktighet fram till första världskriget. Lindblad gör inga referenser till Mayer, men han skulle nog hålla med om grundtesen – i förordet slår han nämligen fast: ”Som liberal ledare hade Karl Staaff emot sig den politiska högern i nära allians med huset Bernadotte.” Dåtidens, med en anakronistisk term, militär-industriella komplex, dominerat av adeln, var en central del av den gamla regimen med dess stöd för kungamakt snarare än folkmakt, och var därmed Staaffs fiende inte bara då han ville spara pengar på försvaret, utan också i författningsfrågor. Staaff, fienden på båda fronterna, utmålades som rysk spion, hans bostad kallades Vinterpalatset, och det producerades askfat föreställande hans ansikte, så att hans fiender kunde fimpa sina cigarrer där.

Lindblad har själv varit aktiv försvarspolitiker och vill ge Staaff upprättelse i denna kapacitet, i vilken han enligt Lindblad konsekvent underskattats. Staaff stod enligt Lindblad för en planerad och rationell försvarspolitik, inklusive, utifrån erfarenheterna av det rysk-japanska kriget 1904–1905, ett förespråkande av u-båtar och mindre krigsskepp snarare än de större pansarfartyg som högern föredrog. Men Lindblad menar också att politiska konflikter i det turbulenta 1910-talet, med dess ständiga slitningar mellan kungamakt och parlamentarism, kunde formuleras i försvarspolitiska termer även när de handlade om djupare frågor om maktfördelningen i samhället. Så menar han att bondetåget 1914 – som han konsekvent benämner ”borggårdskuppen” – i grund och botten inte handlade om försvaret och pansarbåtar, som var den officiella hållningen, utan om fördelningen av makt mellan kung, regering och parlament. Denna konflikt var oerhört laddad och polariserad mellan de som likt Staaff förespråkade parlamentarism och de som likt Gustaf V och högerpolitiker som Ernst Trygger och Hjalmar Hammarskjöld försvarade det gamla systemet där regeringen snarare var kungens personliga rådgivare. Inte bara Lindblad häpnar över grovheterna i attackerna på Staaff i denna process: den föregående biografen Esaiasson talar om ”en exempellös personföljelse” ledd av det konservativa etablissemanget med hovet i centrum, och menar att exemplet anti-Staaff-kampanjerna visar hur tunn

civilisationens fernissa kan visa sig vara "när privilegierades intressen hotas" (Esaïasson, s. 110, 119).

För den som vill läsa en bok om Karl Staaff rekommenderar jag fortfarande Esaïasson, om det är en kort introduktion man är ute efter. Vill man ha hela historien kan man inte gå förbi Kihlberg. Men för ett eget och engagerat perspektiv så rekommenderas Lindblads bok, en kunnig och tankeväckande partsinläga i diskussionen om hur vi ska förstå den turbulenta period då Sverige blev demokratiskt, relevant inte minst nu när 100-årsjubileet av den allmänna rösträtten närmar sig.

Lunds universitet

ERIK BENGSSON

Torbjörn Andersson, *"Spela fotboll bonddjävlar!" Del 2. Svensk klubbkultur och lokal identitet från 1950 till 2000-talets början* (Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag/Symposium 2016). 572 s.

När Ralf Edström 1971 värvats från Degerfors IF till allsvenska Åtvidabergs FF fick han en lättsam tillvaro som "fotbollsproffs av enklare slag". På jobbet satt Edström mest och fikade och pratade med lagkompisen Benno Magnusson. Lägenhetshyran och möblemanget betalades av klubben, och därutöver fick han gratis lunch och en begagnad bil. Med värvade spelare som Edström och Magnusson, finansiellt uppbackade av storföretaget Facit vann Åtvidaberg allsvenskan 1972–1973.

Åtvidaberg och dess fotbollslag är en av de orter/klubbar som behandlas i Torbjörn Anderssons *"Spela fotboll bonddjävlar!" Del 2. Svensk klubbkultur och lokal identitet från 1950 till 2000-talets början*. Med boken avslutas ett stort forskningsprojekt där Andersson granskat elva orter och 17 klubbar, alla utom en – Umeå IK – herrelitklubbar (del 1 publicerades 2011).

De båda böckerna omspannar totalt cirka 1100 sidor och det empiriska underlaget imponerar, bland annat de många intervjuerna på varje ort. I del 2, som fokuseras i denna recension, behandlas Umeå IK (Umeå), Djurgårdens IF och Hammarby IF (Stockholm), AIK (Solna), Assyriska FF och Syrianska FC (Södertälje), Degerfors IF (Degerfors) och Åtvidabergs FF (Åtvidaberg).

Studiens huvudsyfte är att beskriva och analysera "lokala berättelser om fotbollens position" i olika städer, och i synnerhet relationen mellan klubbarna och städerna. Särskilt intresse ägnas fotbollsklubbars betydelse för den lokala stadsidentiteten och hur denna förändrats över tid. I samband med detta ska även "lokalpatriotismens" styrka värderas, om den var "starkare eller svagare förr".